

Ieder kind wil slagen

Bart Niemeijer

Ieder kind wil slagen

Een eigenwijze blik op het middelbaar onderwijs

2024 Bookmundo

Alle namen en herkenbare kenmerken zijn veranderd om de privacy van de betrokken personen te beschermen.

2024 Bookmundo

ISBN 978 94 037 4524 4

Inhoud

Proloog	7
Terug naar de tekentafel	20
(Mis)Match.....	36
Wat kinderen belangrijk vinden.....	44
Wat docenten belangrijk vinden	55
Het basisprincipe	68
Onvoorwaardelijk (Veiligheid)	86
Fouten leren maken (Vrijheid)	118
Passie en positiviteit (Plezier)	136
Groeien door eerlijk te zijn (Zelfverzekerdheid).....	156
De wereld laten zien (Perspectief).....	184
Epiloog	202
Voorzien in de behoeftes van de docent.....	203
De werkdruk cyclus	204
Dankwoord.....	216
Bijlage A: Overzicht van principes en behoeftes	219
Bibliografie.....	221

Proloog

Het is maandagochtend 10 december 2016. Ik sta bij de halte te wachten op die bus die mij straks naar Haaksbergen brengt. Terwijl de zon net begint op te komen, zie ik de gezichten van mensen die zich op de fiets of lopend voortbewegen. Sommigen kijken slaperig, anderen juist alsof ze al uren wakker zijn. Door de kou ontstaat er bij iedere uitademing een rookwolkje voor hun gezichten. De meesten zijn vast onderweg naar hun werk, bedenk ik me. Naar de plek waar het over een aantal minuten allemaal moet gebeuren, de plek waar ze hun steentje bijdragen aan deze wereld.

Even later stopt de bus voor m'n neus. De deuren maken het bekende sissende geluid terwijl ze opengaan. Ik stap in en zoek een plekje achter in de bus. Het is fijn om na het wachten in de kou even op te kunnen warmen. De busrit kan me niet lang genoeg duren. Er spookt iets heel spannend door mijn hoofd. Ik ga straks mijn allereerste les op de middelbare school geven. Die realisatie maakt me bijna misselijk, zo spannend vind ik het! Mijn gedachten gaan alle kanten op.

Waarom doe ik dit ook alweer?

Ik hoop dat ik mijn les goed heb voorbereid.

Hoe zullen de leerlingen reageren?

Ik voel me niet zo goed, zal ik me ziek melden?

Hopelijk luisteren ze naar me.

Heel even overtuig ik mezelf ervan dat ik het allemaal niet kan, dat ik niet geschikt ben voor het onderwijs en dat ik maar beter weer naar huis kan gaan. Maar waar ik ook van overtuigd ben, is dat ik niet iemand ben die snel opgeeft. Ik spreek mezelf moed in, adem een paar keer goed door en neem de uitleg die ik straks ga geven voor de tiende keer door in m'n hoofd.

Na een rit van ongeveer 15 minuten stap ik vlak bij de school uit. Nu verwelkomt de koude buitenlucht mij en even ben ik afgeleid door de kille wind die tegen m'n wangen slaat. Terwijl ik richting school loop, word ik ingehaald door een groep van vier fietsers. Ze hebben allemaal een grote rugzak op hun rug en ze lijken me zo rond de 12 tot 14 jaar te zijn. Ondanks dat ze op één meter afstand van elkaar fietsen, praten ze buitengewoon luid. Ze vertellen stoer over welk huiswerk ze wel hebben gemaakt en vooral welk huiswerk ze niet hebben gemaakt. Daarna schieten ze hard in de lach en vertellen ze elkaar dat ze straks waarschijnlijk doodgaan bij de les van meneer De Jonge. Waarschijnlijk zijn het kinderen van de school waar ik straks ga lesgeven. Het horen praten en lachen van de kinderen stelt me een klein beetje gerust. Het zijn ook maar gewoon mensen die er het beste van proberen te maken.

Terwijl ik me, samen met vele leerlingen, door de ingang van de school probeer te wurmen, voel ik de warme lucht langs mij heen door de deuren van het schoolgebouw ontsnappen. Eenmaal binnen loop ik vlug naar de lerarenkamer op zoek naar mijn stagebegeleider, Peter. Onderweg passeer ik het loket waar

kinderen zich moeten melden als ze te laat zijn en loop ik door de aula om vervolgens de stalen trap te nemen die mij naar de tweede verdieping brengt. Als ik de deur van de lerarenkamer opendoe, zie ik Peter al zitten aan het midden van de grote tafel, op zijn vaste plek met een bakje koffie in z'n hand. Hij is druk aan het kletsen met collega's, zoals ik van hem gewend ben. Ik doe m'n jas uit, schenk mezelf een kop koffie in en ga bij Peter zitten. We hebben een luchtig gesprek over hoe de verbouwing van zijn keuken vordert.

Terwijl hij me het hele verhaal tot in detail vertelt, merk ik dat ik een beetje ontspan. Soms heb ik het idee dat hij door heeft hoe zenuwachtig ik ben en dat hij daarom over een luchtig onderwerp praat om mijn zenuwen weg te nemen. Of het bewust is weet ik niet, maar het zorgt er in ieder geval voor dat ik mijn situatie op dat moment even kan relativëren. Blijkbaar kan Peter zonder zenuwen op school rondlopen, dus zo erg zal het nu ook weer niet zijn. Ik neem de laatste slok van mijn koffie en ga dan een kwartier voor het begin van de les naar het lokaal om het digitale bord op te starten en nog één keer de uitleg voor mezelf door de nemen.

Als de bel gaat, sta ik in het lokaal bij de deuropening. De kinderen komen stuk voor stuk binnen. Ze kennen me al van naam en gezicht door de observatie-uren die ik heb gedraaid bij de lessen van Peter. Ik begroet zoveel mogelijk kinderen en probeer net te doen alsof ik er ontzettend veel zin in heb.

'Goedemorgen meneer!' is wat de meesten mij teruggeven.

Het lijkt de kinderen niet zoveel te doen dat ik daar sta in plaats van Peter. Voor hen is het waarschijnlijk een dag zoals zo velen. Door het contact met de kinderen lijken mijn zenuwen nog verder te verdwijnen. Eindelijk kunnen m'n hersenen zich richten op iets anders dan de onzekerheden die er door m'n hoofd spoken. Terwijl ze gaan zitten, komt ook Peter binnen. Hij maakt weer een kort praatje met me, wenst me succes en gaat dan achter in het lokaal zitten.

Na een paar minuten heb ik het gevoel dat alle kinderen er zijn en besluit ik dat de les gaat beginnen. Ik kijk de klas in en zie dat ze nog druk aan het kletsen zijn.

‘Oké dames en heren, laten we beginnen!’ roep ik redelijk hard.

Tegen al mijn verwachtingen in stoppen de meeste kinderen met praten en richten zich naar mij. Een enkel kind dat nog doorpraat, merkt het grote verschil in decibels en stopt ook met praten. Dat is voor mij het perfecte moment om direct te beginnen met de wiskunde uitleg.

‘Vandaag ga ik het hebben over het oplossen van kwadratische vergelijkingen.’

Ik teken een grafiek op het bord en laat aan de hand van de grafiek zien wat we precies gaan berekenen. Hierna volgen er twee voorbeeldsommen, waarbij ik stap voor stap op het bord voordoe hoe ze de oplossingen kunnen vinden. Zo geef ik ze een monoloog

van een paar minuten. Tijdens de monoloog wordt er af en toe een gesprek tussen twee kinderen opgestart. Op die momenten stop ik met praten en kijk ik in de richting van waar het geluid vandaan komt. Dit is voldoende om het gesprek aan banden te leggen, waarna ik mijn verhaal weer vervolg. Soms zie ik verbaasde gezichten of gezichten die volledig de andere kant op kijken, maar daar heb ik even geen aandacht voor. Ik wil vooral het einde van de uitleg halen.

Na vijftien minuten eindig ik mijn verhaal met: ‘Dat is dus hoe je de oplossingen kan vinden. Heeft iemand vragen? Mooi, dan kunnen we nu huiswerk maken. Maak de volgende sommen.’

Ik schrijf het huiswerk op het bord en kijk daarna de klas in. Er gaan direct een aantal vingers de lucht in. Ik loop, of beter, ren er meteen op af en ga de kinderen helpen met hun vragen. Ik doe m’n uiterste best om ze zo goed mogelijk op weg te helpen. Het overzicht van wie als eerst aan de beurt is, ben ik echter volledig kwijt. Leerlingen waar ik dichtbij in de buurt sta hebben geluk en worden snel geholpen. Anderen, die aan de andere kant van de klas zitten, lopen het risico die les niet meer geholpen te worden. Zo loop ik de rest van de les van tafel naar tafel om de vragen te beantwoorden.

Sneller dan ik verwacht gaat de verlossende bel. De kinderen pakken hun spullen in en stromen langzamerhand de klas uit. Ik probeer weer zoveel mogelijk kinderen met een brede glimlach gedag te zeggen en ze een fijne dag te wensen. De meesten

antwoorden en wensen mij ook een fijne dag. Als de laatste leerling het lokaal vertrekt, slaak ik een diepe zucht van opluchting. Het is gelukt, ik leef nog! En het ging best goed. De leerlingen waren aardig, ze waren tijdens de uitleg bijna helemaal stil en ze hadden veel vragen voor me. Zou dit iedere les zo gaan? Wat een makkie!

Zo verloopt mijn allereerste les gevoelsmatig best goed. In de lessen die volgen, blijft de spanning voorafgaand aan de les bijna onuitstaanbaar en blijkt het achteraf mee te vallen. Het wordt een terugkerend thema in de tientallen lessen die ik geef tijdens mijn stage. Achteraf leer ik dat één van de redenen dat de eerste lessen zo soepel verlopen, is dat de leerlingen heel lief voor me zijn geweest. Het menselijke in de kinderen zorgt ervoor dat ze met me te doen hebben. De meesten van hen beseffen waarschijnlijk ook dat lesgeven heel spannend en moeilijk kan zijn. Ze verwachten dan ook nog niet te veel van me.

De leerlingen worden naarmate de lessen verstrijken wel rumoeriger en onrustiger. Ze stellen bijvoorbeeld steeds meer vragen tijdens de uitleg. Ik kom er op die manier achter dat ik bepaalde onderdelen onhandig uitleg, waardoor sommige kinderen geen idee hebben van wat ik aan het doen ben op het bord. Heel af en toe ben ik zelf ook de draad kwijt en moet ik me door de uitleg heen bluffen. Het zorgt voor ongemakkelijke momenten, wat weer zorgt voor meer onrust in de klas.

Het tot de orde roepen van de klas aan het begin van de les duurt ook steeds langer en gaat steeds moeizamer. Als ik een slechte dag heb, kies ik er soms voor om de leerlingen direct aan het werk te zetten zonder uitleg te geven. Zo ga ik het tot de orde roepen van de klas uit de weg en voorkom ik een gevoelsmatige strijd met de klas over wie het meeste geluid kan maken.

Tijdens evaluatiegesprekken die ik met mijn stagebegeleider heb, krijg ik vaak te horen dat ik wel wat strenger mag zijn. Peter is bang dat de kinderen op den duur over me heen gaan lopen, omdat ik veel te lief voor ze ben. Ik bereid mijn lessen goed genoeg voor en heb ook goed contact met de kinderen, maar ik ben te soft voor ze. Streng of autoritair zijn is echter iets wat ik niet beheers. Daarnaast heb ik op dat moment het gevoel dat streng zijn de kinderen nergens bij helpt, maar dat er slechts een bepaalde angst ontstaat voor de strenge docent die ik (hypothetisch gezien) ook kan zijn.

Mijn lieve manier van lesgeven zorgt ervoor dat ik meewaai met de klassen. Sommige lessen gaan goed, wanneer de leerlingen zin hebben om te werken. Het zijn de lessen waarbij ze netjes gaan zitten als ze binnenkomen, tijdens de uitleg meedenken en meeschrijven, zelfstandig aan het werk gaan met het huiswerk en ze aan het eind van de les trots laten zien dat ze het huiswerk af hebben. Tijdens deze lessen ervaar ik hoe leuk een baan als docent kan zijn. Het contact met de leerlingen geeft mij tijdens die lessen

energie en dat geeft mij weer de moed om door te gaan. Op die momenten kan ik voor m'n gevoel mezelf zijn.

Andere lessen verlopen stroef, wanneer de kinderen er geen zin in hebben. Dan moet ik meerdere keren de uitleg onderbreken om te vragen of ze stil willen zijn en gebeuren er tijdens het zelfstandig werken allerlei dingen in de les waar ik het niet mee eens ben. Zo lopen sommige kinderen door de klas om met een goede vriend te kletsen, testen anderen de vliegafstand van een papieren vliegtuigje en besluiten sommigen tien minuten voor het eind van de les om hun tas in te pakken. Ik heb voor mijn gevoel niet genoeg controle over de klas en dit maakt die lessen erg frustrerend. Ik kan mezelf er niet van weerhouden om mijn frustraties verbaal en boos naar de klas te uiten. Dit slurpt energie, waardoor ik aan het eind van de dag uitgeput thuiskom. Op die momenten twijfel ik het meest aan of ik het wel goed doe als docent.

Omdat ik van tevoren niet weet wat voor soort les, een goede of een moeizame, het gaat worden, ervaar ik vrijwel altijd spanning voordat ik een les ga geven. Er ontstaat hierdoor een innerlijke strijd over wat voor docent ik graag wil zijn. Ik heb het gevoel dat ik als persoon moet veranderen om meer controle te krijgen over de klas, zodat ook de moeizame lessen enigszins goed verlopen. Maar ik vind dat ik daarmee afstand doe van wie ik als persoon ben. Kies ik dan voor weinig controle en meer mezelf zijn of voor veel controle en mezelf voordoen als iemand die ik niet ben?

Tijdens mijn eerste jaren als zelfstandig docent blijf ik tegen dit vraagstuk aanlopen. Ik overweeg daarom regelmatig om te stoppen als docent. Ik heb op die momenten even geen zin meer in die innerlijke strijd.

Eens in de zoveel weken maak ik een energie slurpende les mee, wat mij iedere keer weer tot op het bot frustrereert. Na de zoveelste keer besluit ik dat het tijd wordt om met mezelf af te spreken wat voor docent ik nu eigenlijk wil zijn. Het zal rond oktober 2022 zijn geweest dat ik een eind aan de innerlijke strijd maak door bewust ervoor te kiezen om mezelf te zijn voor de klas. Ik spreek met mezelf af dat ik niet meer mijn frustraties op emotionele wijze zal uiten richting de klas, maar juist door middel van zorgzaamheid en vriendelijkheid ga proberen om een fijne samenwerking tot stand te brengen met de leerlingen. Niet vanuit het autoritaire, maar vanuit liefde en empathie. Ik vind een manier van lesgeven uit die voor mij werkt. Een manier waarmee ik op basis van mijn sterke eigenschappen mezelf en de kinderen echt kan helpen. Ik kom erachter dat deze manier van werken ervoor zorgt dat ik steeds meer plezier uit mijn werk haal.

Als eerste stap in het proces besluit ik de leerlingen te benaderen vanuit eerlijkheid, liefde en positiviteit. Ik probeer ze te zien, hun problemen serieus te nemen en zoveel mogelijk met ze mee te denken. Ik probeer vaak met ze in gesprek te gaan over hoe het met ze gaat, waar ze tegenaan lopen en waar ze plezier uit halen.

Ik probeer ze zo het gevoel te geven dat ik er voor hen ben en hoop dat ze me hierdoor zullen respecteren en ook naar mij zullen luisteren wanneer ik dat van hen vraag.

De manier van lesgeven die ik uiteindelijk voor mezelf ontwikkel blijkt een goede basis te zijn. Door gebruik te maken van persoonlijke kernwaarden, sta ik met meer vertrouwen voor de klas. Tijdens het experimenteren met deze manier van lesgeven, merk ik dat de leerlingen er positief op reageren. Ik merk dat ze eerlijkheid teruggeven, dat er een hechtere samenwerking ontstaat en dat ze me meer vertrouwen. Het uiteindelijke doel wat ik hiermee bereik, is dat het ze helpt in hun ontwikkeling tot verstandige, empathische, zelfverzekerde en succesvolle mensen. Dat is voor mij de essentie van goed onderwijs.

In november 2022 besluit ik een boek te schrijven om mijn gedachten over mijn lespraktijk en het onderwijs op een rijtje te krijgen. Gedurende dit proces leer ik ontzettend veel over waar goed onderwijs in de essentie over gaat. Het zijn zaken die je niet leert op de lerarenopleiding, maar wel degelijk van groot belang zijn als je op zoek bent naar een oprechte samenwerking met kinderen, vooral als je doel is om ze te helpen in hun ontwikkeling tot verstandige, succesvolle en gelukkige volwassenen. Zo kwam ik erachter dat veiligheid voor kinderen veel meer betekent dan een klas die stil is tijdens de uitleg of al fluisterend zelfstandig werkt. Ook leerde ik dat vrijheid en de mogelijkheid tot het maken van

fouten van essentieel belang is voor kinderen om zichzelf te ontwikkelen. Daarnaast begreep ik steeds beter hoe je als docent een écht voorbeeld kan zijn voor kinderen en hoe belangrijk het is dat we kinderen laten zien wat er buiten school is als we ze willen voorbereiden op hun volwassen leven. Hoe deze waardevolle lessen tot stand kwamen en hoe ze toegepast kunnen worden, staat beschreven in dit boek.

Door mijn gedachten en ervaringen over deze methode te delen, hoop ik jou als lezer (gegroet en welkom!) te inspireren om voor jezelf te kiezen en te gaan voor waar jij in gelooft, zodat je energie krijgt van het lesgeven en iedere dag met een voldaan gevoel naar huis mag gaan. Daarnaast hoop ik dat dit boek een hulpmiddel zal zijn voor beginnende docenten om alle gevaren die op de loer liggen op voorhand te bestrijden met erkenning en hulpmiddelen. Door gebruik te maken van de in dit boek beschreven methode zullen zowel docenten als kinderen meer plezier ervaren door de oprechte samenwerking die tot stand zal komen. Zodoende zal het werk als docent weer een positievere status krijgen. Als nabrander zal ik aan het eind van dit boek uitleggen hoe we als docenten de werkdruk in het onderwijs kunnen bestrijden. Door deze combinatie van een betere status en een acceptabele werkdruk hoop ik het vak als docent aantrekkelijk te maken voor veel meer mensen en hiermee het lerarentekort te kunnen verhelpen.

Als laatste hoop ik met dit boek te bereiken dat docenten de ontwikkeling van hun leerlingen tot volwassen mensen als een prachtig, liefdevol en uitdagend avontuur gaan ervaren. Dat wens ik alle kinderen toe.

Tijdens dit boek zal ik regelmatig verwijzen naar het kind in plaats van de leerling om het menselijke in de kinderen te benadrukken. Hierbij verwijs ik altijd naar het kind op de middelbare school. Daarnaast zal ik me soms richten tot jou als docent. Mocht je niet docent van beroep zijn, voel je dan vrij om tijdens het lezen van dit boek je toch te identificeren met die titel.

Terug naar de tekentafel

“Je kan een mens niets leren; je kan hem alleen helpen het zelf te ontdekken in zichzelf.”

- Galileo Galilei

In de afgelopen tien jaar heb ik als docent en mentor deel uitgemaakt van het voortgezet onderwijs (vo) in Nederland. Ik heb meer dan duizend kinderen en vele docenten leren kennen en op vier verschillende scholen mogen lesgeven. Gedurende deze jaren is mij steeds duidelijker geworden dat het onderwijs één van de belangrijkste sectoren in Nederland is, omdat het een onderdeel van het fundament van onze samenleving is. Deze bijzondere sector kenmerkt zich door de aanwezigheid van een enorme hoeveelheid passie, liefde en levenslust. De jonge geest van kinderen zorgt ervoor dat je je geen moment verveelt en de betrokkenheid van de collega's laten je al snel thuis voelen.

Ondanks deze prachtige eigenschappen van het onderwijs, heb ik ook een onmiskenbaar verschil ervaren tussen de behoefte van de leerlingen en die van de docenten. Steeds vaker zie ik situaties waarin het lijkt alsof het onderwijs een strijd is tussen leerlingen en docenten, in plaats van een samenwerking tussen kind en volwassene. Ik zal een aantal voorbeelden geven van de strijd

die ik hier bedoel. Misschien herken je er een paar uit verhalen of door de ervaringen die je zelf hebt opgedaan.

Vb. 1 - Mijn klas 3 havo is een heel gezellige en lieve klas. Er zit echter één jongen in die steeds de sfeer verpest door zich te misdragen. Ik heb hem al meerdere keren streng toegesproken, er is contact geweest met zijn ouders en ik heb het zelfs met hem en de klas besproken. Toch blijft deze jongen hetzelfde vervelende gedrag vertonen. Waarom lukt het hem niet om zich normaal te gedragen?

Vb. 2 - We zijn inmiddels zes weken bezig met de stelling van Pythagoras in de wiskundelessen. Ik heb in meerdere lessen uitgelegd hoe de leerlingen de stelling moeten toepassen, maar sommigen begrijpen het nog steeds niet. Als ze het nu nog niet snappen dan geef ik het op. Zo moeilijk kan het toch niet zijn?

Vb. 3 - Na de uitleg geef ik het huiswerk voor de volgende les op. Het zijn vijf opdrachten uit het boek. De leerlingen krijgen de rest van de les de tijd om hier alvast aan te beginnen. Als ze doorwerken, krijgen ze het makkelijk af. Een aantal leerlingen besluiten echter om te gaan kletsen en niet het huiswerk te maken. Ik probeer ze op allerlei

manieren aan het werk te krijgen. Eerst op een leuke manier, door er een grapje van te maken. Daarna probeer ik ze uit te dagen en als laatste redmiddel spreek ik ze streng toe. Inmiddels is de les al bijna voorbij en hebben ze geen som gemaakt.

Vb. 4 - *Een leerling komt de laatste tijd vaak mijn les binnen met erg vermoeide ogen. Ik besluit te vragen of er iets aan de hand is, maar ze haalt haar schouders op en zegt dat ze de laatste tijd gewoon slecht slaapt. Hier is duidelijk meer aan de hand. Waarom vertelt ze niet wat er is? Dan kan ik haar helpen.*

Vb. 5 - *Tijdens mijn uitleg over de ruimtefiguren doen de leerlingen enthousiast mee. Eén leerling is zelfs zo enthousiast dat hij bij iedere vraag direct het antwoord door de klas roept. Het is een lieve jongen, ik kan het goed met hem vinden, maar dit begint vervelend te worden. Ik vraag hem vriendelijk of hij zijn hand op wil steken als hij het antwoord weet. Heel even gaat het goed, maar al snel kan hij zich niet inhouden en roept hij zijn antwoorden weer door de klas. Hoe kan ik hem duidelijk maken dat dit niet de bedoeling is, zonder onze band te schaden?*

Vb. 6 - Ik heb mijn les over statistische toetsen tot in de puntjes voorbereid. De PowerPoint ziet er strak uit, er zitten grapjes in en ik heb zelfs een leuke quiz voorbereid voor het einde van de les. Aan het begin van de les gaat het direct niet zoals ik zou willen. De leerlingen zijn druk, ze hebben moeite om naar me te luisteren en alles wat ik zou gaan vertellen valt in het water. Op deze manier hebben ze de quiz ook niet verdiend.

De problemen die zich in deze situaties voordoen, lijken in eerste instantie bij de leerlingen te ontstaan. Mijn ervaring is dat deze analyse vaak te kort door de bocht is. Het zijn ingewikkelde problemen die lang niet altijd een simpele oplossing kennen. Bijna nooit ligt de oplossing volledig bij de leerling en bijna altijd vraagt de oplossing om een goede samenwerking tussen kind en volwassene. Laat ik nog een voorbeeld geven.

Na de zomervakantie maakte ik kennis met de kinderen uit mijn nieuwe mentorklas voor dat schooljaar. Ik was mij nog goed bewust van de spanning die ik zelf, ruim twintig jaar geleden, voelde voor mijn eerste dagen als brugklasser op de middelbare school. Ik had mij daarom als mentor goed voorbereid, zodat de eerste dagen voor de kinderen zo soepel mogelijk zouden verlopen.